

Klaus von Beyme, *The Soviet Union in World Politics*, Aldershot: Gower, 1987, 219 s., £ 22.50.

Det kræver mod at skrive om sovjetisk udenrigspolitik for tiden. Såvel hvad angår perception af internationale relationer som international adfærd, har Sovjetunionen gennemgået store forandringer siden Mikhail Gorbatsjovs magtovertagelse i marts 1985. Fastlåste forestillinger om motiver og midler i sovjetisk udenrigspolitik har i løbet af kort tid måttet vige for en erkendelse af, at den nye ledelse tilsyneladende opfatter internationale relationer på en kvalitativ ny måde. Det bipolære syn på verdenspolitikken, der har domineret den udenrigspolitiske ideologi fra Lenin til Brezhnev, er hos væsentlige dele af den politiske elite blevet opgivet til fordel for en langt mere sammensat forståelse af, hvilke kræfter der ligger bag internationale relationer. Det er samtidig perceptioner, der – formidlet gennem et stadigt mere kvalificeret udenrigspolitisk forskningsmiljø – i et ikke uvæsentligt omfang har lånt begreber og analyseredskaber fra dele af den vestlige politologi.

Om den nye ledelse også står for ændrede målsætninger i udenrigspolitikken er et andet spørgsmål, hvor vandene deles mellem to konkurrerende skoler i studiet af sovjetisk udenrigspolitik. På den ene side ser den traditionelle totalitaristiske skole, symboliseret ved navne som Richard Pipes, Adam Ulam og Zbigniew Brzezinski, ændringerne i den sovjetiske udenrigspolitik som rent kosmetiske. Der er tale om en ny ledelse, der forfølger traditionelle mål med moderne midler. Men målene i sig selv er ikke ændret. Det er, efter denne opfattelse, stadig troen på det kommunistiske verdensherredømme, der er den drivende kraft bag sovjetisk udenrigspolitik. Heroverfor står en konkurrerende revisionistisk skole, omfattende navne som Stephen Cohen, Archie Brown og Jerry Hough. For dem er ændringerne i sovjetisk udenrigspolitik et resultat af den generelle modernisering, det sovjetiske samfund har gennemgået. I modsætning til den totalitaristiske skole er Sovjetunionen derfor heller ikke et sui generis fænomen, men en samfundsformation som alle andre. Specifikke nationale træk må her analyseres i samspil med de almene udviklingstræk, der karakteriserer et moderne og stadig mere internationaliseret industrisamfund.

Det er klart, at de to grundopfattelser af sovjetisk udenrigspolitik også har modstridende politiske implikationer. Den politiske konsekvens af den totalitaristiske analyse af sovjetisk udenrigspolitik er en fortsat satsen på militær sikkerhed og parallel afvisning af sovjetiske forsøg på at indgå aftaler, der svækker det vestlige forsvar. Omvendt ser revisionisterne Gorbatsjov som en velmenende kommunist, der nok ikke har opgivet håbet om og troen på verdensrevolutionen, men har skubbet den så langt ud i fremtiden, at den mister enhver betydning for løsningen af aktuelle internationale konflikter. Men samtidig er det også opfattelsen, at Gorbatsjovs mulighed for at føre denne politik ud i livet vil afhænge af den vestlige respons på hans udspil. En afvisende holdning over for Gorbatsjov vil svække hans interne position i forhold til de konservative kræfter i det sovjetiske samfund, der – som et spejlbillede af de vestlige totalitarister – hævder, at ethvert forsøg på tilnærmelse mellem de to systemer er dømt til at mislykkes.

Klaus von Beyme, *The Soviet Union in World Politics*, Aldershot: Gower, 1987, 219 s., £ 22.50.

Det kræver mod at skrive om sovjetisk udenrigspolitik for tiden. Såvel hvad angår perception af internationale relationer som international adfærd, har Sovjetunionen gennemgået store forandringer siden Mikhail Gorbatsjovs magtovertagelse i marts 1985. Fastlåste forestillinger om motiver og midler i sovjetisk udenrigspolitik har i løbet af kort tid måttet vige for en erkendelse af, at den nye ledelse tilsyneladende opfatter internationale relationer på en kvalitativ ny måde. Det bipolære syn på verdenspolitikken, der har domineret den udenrigspolitiske ideologi fra Lenin til Brezhnev, er hos væsentlige dele af den politiske elite blevet opgivet til fordel for en langt mere sammensat forståelse af, hvilke kræfter der ligger bag internationale relationer. Det er samtidig perceptioner, der – formidlet gennem et stadigt mere kvalificeret udenrigspolitisk forskningsmiljø – i et ikke uvæsentligt omfang har lånt begreber og analyseredskaber fra dele af den vestlige politologi.

Om den nye ledelse også står for ændrede målsætninger i udenrigspolitikken er et andet spørgsmål, hvor vandene deles mellem to konkurrerende skoler i studiet af sovjetisk udenrigspolitik. På den ene side ser den traditionelle totalitaristiske skole, symboliseret ved navne som Richard Pipes, Adam Ulam og Zbigniew Brzezinski, ændringerne i den sovjetiske udenrigspolitik som rent kosmetiske. Der er tale om en ny ledelse, der forfølger traditionelle mål med moderne midler. Men målene i sig selv er ikke ændret. Det er, efter denne opfattelse, stadig troen på det kommunistiske verdensherredømme, der er den drivende kraft bag sovjetisk udenrigspolitik. Heroverfor står en konkurrerende revisionistisk skole, omfattende navne som Stephen Cohen, Archie Brown og Jerry Hough. For dem er ændringerne i sovjetisk udenrigspolitik et resultat af den generelle modernisering, det sovjetiske samfund har gennemgået. I modsætning til den totalitaristiske skole er Sovjetunionen derfor heller ikke et sui generis fænomen, men en samfundsformation som alle andre. Specifikke nationale træk må her analyseres i samspil med de almene udviklingstræk, der karakteriserer et moderne og stadig mere internationaliseret industrisamfund.

Det er klart, at de to grundopfattelser af sovjetisk udenrigspolitik også har modstridende politiske implikationer. Den politiske konsekvens af den totalitaristiske analyse af sovjetisk udenrigspolitik er en fortsat satsen på militær sikkerhed og parallel afvisning af sovjetiske forsøg på at indgå aftaler, der svækker det vestlige forsvar. Omvendt ser revisionisterne Gorbatsjov som en velmenende kommunist, der nok ikke har opgivet håbet om og troen på verdensrevolutionen, men har skubbet den så langt ud i fremtiden, at den mister enhver betydning for løsningen af aktuelle internationale konflikter. Men samtidig er det også opfattelsen, at Gorbatsjovs mulighed for at føre denne politik ud i livet vil afhænge af den vestlige respons på hans udspil. En afvisende holdning over for Gorbatsjov vil svække hans interne position i forhold til de konservative kræfter i det sovjetiske samfund, der – som et spejlbillede af de vestlige totalitarister – hævder, at ethvert forsøg på tilnærmelse mellem de to systemer er dømt til at mislykkes.

Beymes bog om sovjetisk udenrigspolitik er et rimeligt aktuelt bidrag til den revisionistiske skole skrevet med et udtalt europæisk perspektiv. Hans opgør med »Eastern bloc-only researchers« – hans betegnelse for den totalitaristiske skole – er udgangspunkt for bogen. Efter hans opfattelse lever de isoleret i en ghetto, afskåret fra den generelle metodologiske og teoretiske diskussion i samfundsvidenskaben og »considers a combination of flat description and cold war mentality to be a theory« (s. 2). Denne gruppe synes at mene, at socialvidenskabelige principper »have to be handed in at checkpoint Charlie and exchanged for a sound Western normativism the moment one approaches socialist society«.

Det er ud fra dette perspektiv, von Beyme har skrevet sin bog om Sovjetunionen i verdenspolitikken. Han har i stor udstrækning gjort brug af den sovjetiske litteratur om international politik ud fra den korrekte antagelse, at disse meget omfattende og svært overskuelige skrifter er den bedste, hvis ikke den eneste, indgang vi har til at beskrive og forstå de udenrigspolitiske konflikter i den politiske ledelse. I parentes bemærket får han også her tid til et opgør med de venstremarxistiske analyser, der uformidlet deducerer den udenrigspolitiske adfærd fra en analyse af de sociale relationer. »An upright left-wing outlook obviously salves the conscience better when substituting for detailed reading than a 'bourgeois positivist' could ever hope for« (s. 1).

Med det her beskrevne teoretiske og metodiske udgangspunkt, søger Beyme i bogens otte kapitler at dække stort set alle aspekter af Sovjetunionens placering i det internationale system. I bogens to første kapitler ser han på de interne faktorer bag udenrigspolitikken: perceptioner og den udenrigspolitiske beslutningsproces. Resten af bogen er helliget en analyse af væsentlige politikområder: Øst-Vest konflikten, militær- og sikkerhedspolitik, udenrigshandel, relationer til andre socialistiske stater, relationerne til den tredje verden og den kommunistiske verdensbevægelse som udenrigspolitisk redskab. Det er naturligvis en stor mundfuld i en bog på godt to hundrede sider. Til tider kan det da også være svært at bevare overblikket, når Beyme i en systemdisponeret gennemgang indfletter talrige korte opsummeringer af historiske hændelsesforløb og komparationer med amerikansk politik til belysning af generelle principper.

Det største problem, som Beyme deler med en lang række af de senest udkomne bøger om sovjetisk udenrigspolitik, er imidlertid det, jeg indledte med at omtale. De bøger, der kommer idag, bygger på research foretaget 2-3 år tilbage, dvs. før de mest radikale skift i de sovjetiske udenrigspolitiske positioner fandt sted. Mange af bøgerne vil derfor være forældede, før de udkommer. Beyme angiver selv, at de to research-besøg, han foretog i forbindelse med den foreliggende bog, ligger helt tilbage i 1981-82, dvs. på et tidspunkt, hvor den intellektuelle og politiske forstening i Moskva var på sit højeste, og noget inden den aktuelle ændringsproces blev sat i gang. Hvad man kan forvente af en bog om sovjetisk udenrigspolitik skrevet på disse betingelser er, at den bidrager til en forståelse af *forudsætningerne* for de senere ændringer i udenrigspolitikken. Målt med den alen er Beymes bog en overskuelig indgang til motiverne bag og principperne i sovjetisk udenrigspolitik. Han har brugt den tid, der er nødvendig for at gennemløbe den sovjetiske faglitteratur. Samtidig efterlod han ikke sine generelle politologiske metoder og

teorier ved checkpoint Charlie. De har været med i Moskva – men er også kommet med hjem igen!

Ole Nørgaard
Institut for Statskundskab

Jan-Erik Lane & Svante O. Ersson, *Politics and Society in Western Europe*, London: Sage, 1987, 369 s.

Det er god latin at betragte *komparativ metode* som et overordnet forskningsdesign. Herved forstås som regel en tilrettelæggelse af eller strategi for udvælgelse og præcisering af enheder, variabler og værdier (Ole P. Kristensen og Peter Nannestad, »Fodnoter til »komparativ metode«, i *Festskrift til Erik Rasmussen*, Århus: Politica, 1977). De faser i forskningsprocessen, som komparativ metode kan tænkes at bidrage hensigtsmæssigt til, vil for eksempel være operationalisering af teoretiske variabler, specifikation af model, kontrol for »tredje-variabler« (multivariat dataanalyse) og vurdering af undersøgelsens generalisationer. Ved en sammenligning af en række undersøgelsesobjekter stræbes der dels efter dybere og mere nuancerede forklaringer, dels efter mere omfattende og generel indsigt.

Indløsningen af det komparative designs program kræver *en snæver og gensidig relation mellem teori og empiri*. Ud fra teori og antagelser må specificerede hypoteser og indikatorer analyseres i et datamateriale, således at der på baggrund af iagttagne sammenhænge kan drages konsekvenser for de bagvedliggende teorier. Dette tætte samspil mellem teori og data bliver især af betydning, når man tager i betragtning, at komparative studier – oftest sammenligninger af nationale politiske systemer – som regel forsøger at undersøge omfattende problemstillinger, som formuleres under inddragelse af generel samfundsteori og som fordrer en omfattende database – både i tid og rum. Som eksempel på sådanne »store« problemstillinger kan nævnes: politisk udvikling, samfundsmæssig modernisering, politisk konvergens, »Does politics matter«, demokratisering – eller som i bogen, der er udgangspunkt for disse bemærkninger: politisk stabilitet. Det siger sig selv, at analyser af sådanne temaer kræver nøje og indgående overvejelser med hensyn til teoretisk model og operationalisering af variabler. Hvilke undersøgelsesenheder skal udvælges? Hvilke niveauer og sammenhænge bør kausalmodeller omfatte? Og hvordan operationaliseres og måles samfundets overordnede udviklingstendenser, for eksempel velfærd, demokrati og stabilitet?

Alt for ofte er dette intime samspil mellem overvejelser og virkelighed glippet. En lang række komparative analyser synes snarere at være blevet til beskrivende detailsammenligninger af forskellige politiske institutioner end til analyser af begrundede udviklingssammenhænge. Modsat møder man også fremstillinger, der diskuterer politiske systemers beskaffenhed ud fra principielle og logiske sondringer – uden at de »fire-felts-tabeller«, sådanne øvelser altid havner i, konfronteres systematisk og velovervejet med virkeligheden.